

WERKEN AAN EEN FEEDBACKCULTUUR_

1. WERKEN AAN EEN FEEDBACKCULTUUR

Waarom is dit onderdeel belangrijk voor leerlingen?

Een feedbackcultuur is van belang als voorwaarde voor formatief evalueren en het gebruiken van feedback in de klas. Uit eerder onderzoek naar de condities voor formatief evalueren komen verschillende aanwijzingen voor welk gedrag en welke houding leerlingen maar ook leraren laten zien in een klas waar sprake is van een feedbackcultuur (van der Steen, van Schilt-Mol, Joosten-ten Brinke & van der Vleuten, nog te verschijnen). Voor de leerling is dat bijvoorbeeld:

- Actieve rol van leerlingen;
- Leerlingen die zelf hun leren plannen en bijsturen;
- Leerlingen die feed-up, feedforward en feedback vragen, geven en ontvangen;
- Leerlingen die de meerwaarde inzien van formatief evalueren;
- Self-assessment door leerlingen;
- Leerlingen die zich betrokken voelen;
- Leerlingen met een lerende in plaats van presterende houding;
- Leerlingen hebben het gevoel dat ze fouten mogen maken.

En voor een leraar onder meer:

- Veilig en vertrouwd leerklimaat kunnen creëren;
- Kunnen creëren van leerling-leraar relaties met leerling-sturing en de leerling in actie kunnen zetten ten behoeve van formatief evalueren;
- Feed-up, feedforward en feedback vragen;
- Feed-up, feedforward en feedback geven;
- Leraar werkt vanuit een growth mindset: fouten maken hoort bij leerproces en daarbij hoort dat de leraar zelf ook fouten mag maken;
- Leraar laat zien dat hij de meerwaarde inziet van formatief evalueren;
- Leraar heeft een coachende houding in plaats van een docerende houding.

Voor leerlingen is het echter niet genoeg om te horen 'ga maar aan de slag met het plannen van je werk' of 'geef je medeleerling maar feedback' (Gulikers & Baartman, 2017). Als je wilt dat leerlingen gaan inzien welk gedrag van hen verwacht wordt als er (meer) gewerkt gaat worden met formatief evalueren, is het van belang dat hier expliciet aandacht voor is en leerlingen concrete beelden krijgen van het gedrag in de context van de klas en welke voordelen dit voor hen kan hebben. Wanneer ze hierbij niet alleen kijken naar hun eigen gedrag maar ook dat van de leraar kunnen leerlingen opnieuw oefenen met het geven van feedback maar dan aan hun leraar. Dit kan ze laten inzien dat ook leraren altijd nog lerende zijn en fouten mogen maken. Op deze manier wordt de feedbackcultuur in de klas en school een gezamenlijke verantwoordelijkheid van leerlingen en leraren.

Wat zijn de doelen voor leerlingen waaraan gewerkt kan worden?

In deze toolbox zijn werkvormen opgenomen die leerlingen helpen een beeld te krijgen van wat er van henzelf en van de leraar verwacht wordt aan zichtbaar gedrag binnen de klas als onderdeel van de gewenste feedbackcultuur in de klas. Hierbij worden de volgende hoofd- en subdoelen nagestreefd:

- Leerlingen hebben actief kennis van wat een feedbackcultuur inhoudt binnen de eigen klas. Met andere woorden: leerlingen hebben inzicht in gedrag van leerlingen en leraren dat past binnen de gewenste feedbackcultuur in de klas en kunnen hierop reflecteren.

Voor dit hoofddoel zijn diverse subdoelen te formuleren:

- Leerlingen zijn in staat om voorbeelden te noemen van concreet gedrag dat past binnen de gewenste feedbackcultuur in de klas;
- Leerlingen zijn in staat om op basis van voorbeelden te reflecteren op het eigen gedrag en dat van anderen en of dit past binnen de gewenste feedbackcultuur in de klas;
- Leerlingen zijn in staat om te benoemen waarom de gewenste feedbackcultuur in de klas voor hen van belang kan zijn.

Tips voor leraren bij het werken aan deze vaardigheid met leerlingen

- Bij de werkvormen wordt gebruikgemaakt van vignetten. Vignetten zijn schetsen van bepaalde situaties. In dit geval zijn het vignetten waarop de ideale situatie geschetst staat van wat leerlingen en leraren laten zien binnen een klas waarin de feedbackcultuur zichtbaar wordt. Deze vignetten zijn gebaseerd op eerder onderzoek naar schoolcondities voor effectief formatief evalueren (van der Steen, van Schilt-Mol, Joosten-ten Brinke & van der Vleuten, nog te verschijnen). Voordat gebruik gemaakt wordt van deze vignetten is het goed om na te gaan of ze passen bij wat jullie binnen je school verwachten van een feedbackcultuur in de klas. Pas het vignet voor gebruik zo aan dat het past bij jullie verwachtingen met behulp van de volgende vragen:
  - Zijn ze compleet? Wat mist er nog?
  - Welke onderdelen passen (nog) niet?
  - Wat zou je willen aanpassen?
    - Probeer voor elk onderdeel te bepalen wat op dit moment al aanwezig is bij jezelf of bij de leerlingen, wat nog niet en wat heeft eerste prioriteit.
- De teksten in de vignetten zijn algemeen en abstract geformuleerd zodat ze passend (te maken) zijn voor verschillende schoolcontexten. Vandaar dat wordt aangeraden om, waar mogelijk, deze teksten met voorbeelden te illustreren.

Gebruikte literatuur

- Gullikers, J. & Baartman, L. (2017). *Doelgericht professionaliseren: formatieve toetspraktijken met effect! Wat DOET de docent in de klas?* Wageningen University & Research/Hogeschool Utrecht, eindrapport overzichtsstudie NRO-PPO
- van der Steen, J. van Schilt-Mol, T. Joosten-ten Brinke D.& van der Vleuten, C.(nog te verschijnen). *Schoolcondities voor het werken met formatieve programma's.*

WERKVORM 1: ZELFINSCHATTING LEERLINGEN

Doelen:

- Leerlingen zijn in staat om voorbeelden te noemen van concreet gedrag dat past binnen de gewenste feedbackcultuur in de klas;
- Leerlingen zijn in staat om op basis van voorbeelden te reflecteren op het eigen gedrag en dat van anderen en of dit past binnen de gewenste feedbackcultuur in de klas;
- Leerlingen zijn in staat om te benoemen waarom de gewenste feedbackcultuur in de klas voor hen van belang kan zijn.

Korte omschrijving:

In deze werkvorm lezen leerlingen een beschreven klassensituatie waarin leerlinggedrag dat mogelijk past binnen een feedbackcultuur zichtbaar wordt. We noemen dit het vignet feedbackcultuur op leerlingniveau. Leerlinggedrag dat in dit vignet naar voren komt is:

- Actieve rol van leerlingen;
- Leerlingen die zelf hun leren plannen en bijsturen;
- Leerlingen die feed-up, feed-forward en feedback vragen, geven en ontvangen;
- Leerlingen die de meerwaarde inzien van formatief evalueren;
- Self-assessment door leerlingen;
- Leerlingen die zich betrokken voelen;
- Leerlingen met een lerende in plaats van presterende houding;
- Leerlingen hebben het gevoel dat ze fouten mogen maken.

Na het lezen van het vignet bespreken leerlingen samen wat zij op dit moment uit het vignet al herkennen bij zichzelf en in de eigen klas en wat nog niet, hier bedenken ze voorbeelden bij. Deze activiteit wordt afgesloten met een groepsgesprek.

Benodigde materialen:

- Vignet feedbackcultuur op leerlingniveau (zie bijlage)
- Werkblad *zelfinschatting leerlingen van feedbackcultuur* (zie bijlage)

Stapsgewijze uitwerking van de werkvorm:

1. Introductie: Vandaag gaan we met elkaar in gesprek over een feedbackcultuur in de klas en wat leerlingen hierbij doen, weten, kunnen, kennen en merken. Een feedbackcultuur is..... en dat betekent voor onze school..... Daarmee willen we bereiken dat..... (zelf in te vullen door de leraar).
2. Laat leerlingen het vignet lezen.
3. Laat leerlingen vragen stellen over wat voor hen onduidelijk is in deze tekst.
4. Laat leerlingen in duo's werken en met geel arceren wat volgens hen nog niet voorkomt in de eigen klas/voor henzelf geldt en wat al wel past bij de huidige situatie met groen.

5. Vervolgens vullen leerlingen individueel op het werkblad in wat ze geel en groen gearceerd hebben in de bijbehorende tabel. Wat geel is gearceerd komt in de gele tabel en wat groen is gearceerd in de groene tabel.
6. Leerlingen beantwoorden daarna, ook individueel, alle vragen van de gele en groene tabel op het werkblad.
7. Leerlingen bespreken in tweetallen wat ze al aan voorbeelden zien van leerlinggedrag dat past binnen een feedbackcultuur en wat nog ontwikkelpunten zijn.
8. Als leraar organiseer je ten slotte een groepsgesprek waarin je samen spreekt over wat de feedbackcultuur inhoudt en wat leerlingen hierin belangrijk vinden en waarom.

Belangrijke aandachtspunten/tips:

Als je niet veel tijd hebt, of je wilt meer aandacht hebben voor bepaalde aspecten van wat leerlingen doen binnen de feedbackcultuur, kun je ook één aspect van leerlinggedrag dat past binnen de gewenste feedbackcultuur in de klas, bijvoorbeeld 'leerlingen plannen hun eigen werk', uitkiezen en mondeling met leerlingen de vragen van het werkblad bespreken. Bijvoorbeeld:

- Leerlingen steken eerst hun vinger/gekleurd vel papier op of dit al wel of niet voor hen geldt;
- Met de leerlingen die groen hebben gekozen bespreek je de vragen van de groene tabel;
- Met de leerlingen die geel hebben gekozen bespreek je de vragen van de gele tabel.

Op die manier organiseer je een groepsgesprek met de hele klas over één onderdeel van het vignet op leerlingniveau. Op een volgend moment kun je dan weer de rest of andere aspecten van het leerlinggedrag bespreken zodat je uiteindelijk toch alle onderdelen van het vignet met je leerlingen hebt besproken

Situatieschets: Leerlinggedrag dat past bij een feedbackcultuur in de klas

In deze klas zien we veel activiteit bij leerlingen als het gaat om het plannen, bijsturen en evalueren van het eigen leren en dat van anderen. Leerlingen plannen hun eigen werk en geven elkaar hierbij feedback. Ook vragen ze feedback aan elkaar. Ze hebben geleerd hoe ze effectieve feedback kunnen geven, maar ook hoe ze ontvangen feedback op een zinvolle manier kunnen inzetten bij het leren. Ze weten dat deze feedback en de formatieve leeractiviteiten ervoor zorgen dat ze beter weten hoe ze hun leren kunnen bijsturen. Daardoor gaan ze serieus aan de slag met de feedback en de leeractiviteiten. Door deze manier van werken hebben de leerlingen ervaren dat ze fouten mogen maken, leren leuker is en hun leerprogressie verbetert. Leerlingen voelen zich betrokken bij (formatieve) leeractiviteiten. Dit komt doordat de leerlingen van de leraar een actieve rol krijgen. Hierdoor nemen de leerlingen ook initiatief bij het plannen, beoordelen en bijsturen van hun eigen leren en dat van anderen. De leerlingen zijn hierdoor meer eigenaar van hun eigen leerproces: ze leren niet alleen meer voor een toets, maar ze leren om zich te ontwikkelen op de leerdoelen.

WERKBLAD 'ZELFINSCHATTING LEERLINGEN FEEDBACKCULTUUR'

Werkblad 'zelfinschatting leerlingen feedbackcultuur'

Groene tabel

Wat doe je nu al?	Voorbeelden	Belangrijk?
Hieronder schrijf je per vakje een punt op dat je groen hebt gekleurd.	Hieronder schrijf je op wat je doet als je in de klas dit laat zien. Wat zeg je dan? Hoe ziet dat er uit? Welke stappen zet je? Wat merken anderen hiervan?	Hieronder schrijf je op waarom dit voor jou belangrijk is. Wat heb je er aan, wat levert het je op?

Gele tabel

Wat doe je nu nog niet?	Voorbeelden	Belangrijk?
Hieronder schrijf je per vakje een punt op dat je geel hebt gekleurd.	Hieronder schrijf je op wat er volgens jou nog nodig is om dit te kunnen doen. Wie moet dan wat doen? Hoe ziet dat er uit? Welke stappen zet je? Wat merken anderen hiervan?	Hieronder schrijf je op waarom dit voor jou belangrijk zou kunnen zijn. En of je ook echt denkt dat dit zo is. Of zijn er ook redenen waarom je dit niet zou willen doen?

WERKVORM 2: LEERLINGEN GEVEN LERAAR FEEDBACK

Doelen:

- Leerlingen zijn in staat om voorbeelden te noemen van concreet gedrag dat past binnen de gewenste feedbackcultuur in de klas;
- Leerlingen zijn in staat om op basis van voorbeelden te reflecteren op het eigen gedrag en dat van anderen en of dit past binnen de gewenste feedbackcultuur in de klas;
- Leerlingen zijn in staat om te benoemen waarom de gewenste feedbackcultuur in de klas voor hen van belang kan zijn.

Korte omschrijving:

In deze werkvorm lezen leerlingen een beschreven klassensituatie waarin leraargedrag dat mogelijk past binnen een feedbackcultuur zichtbaar wordt. We noemen dit het vignet feedbackcultuur op leraarniveau. Leraargedrag dat in dit vignet naar voren komt is:

- Veilig en vertrouwd leerklimaat kunnen creëren;
- Kunnen creëren van leerling-leraar relaties met leerling-sturing en de leerling in actie kunnen zetten ten behoeve van formatief evalueren;
- Feed-up, feedforward en feedback vragen;
- Feed-up, feedforward en feedback geven;
- Leraar werkt vanuit een growth mindset: fouten maken hoort bij leerproces en daarbij hoort dat de leraar zelf ook fouten mag maken;
- Leraar laat zien dat hij de meerwaarde inziet van formatief evalueren;
- Leraar heeft een coachende houding i.p.v. een docerende houding

Na het lezen van het vignet bespreken leerlingen samen wat een leraar volgens hen in de klas doet en laat zien bij dit gedrag en wat zij als leerlingen daarvan merken. De leerlingen sluiten af met het geven van feedback aan de leraar door het geven van 1 tip en 1 top op basis van wat ze tot dan toe hebben besproken.

Benodigde materialen:

- Vignet feedbackcultuur op leraarniveau (zie bijlage);
- De opdracht op papier voor ieder groepje of alle leerlingen;
- Grote vellen papier, stiften en eventueel de opdracht voor de leerlingen op papier.

Stapsgewijze uitwerking van de werkvorm:

1. Laat leerlingen het vignet op leraarniveau lezen.
2. Laat leerlingen vragen stellen over wat voor hen onduidelijk is in deze tekst.
3. Geef leerlingen in tweetallen of kleine groepjes de opdracht om één van de 7 onderdelen van het vignet te bespreken (ze mogen dit zelf kiezen of je verdeelt de onderdelen zelf).

In tweetallen/groepjes schrijven ze op een groot stuk papier zoveel mogelijk dingen op wat zij vinden horen bij dit leraar gedrag met behulp van deze hulpvragen:

- a. Wat doet een leraar die dit laat zien in de klas?
  - b. Wat doet zo'n leraar niet?
  - c. Wat zie/hoor je en merk je hiervan als leerling?
4. Geef je leerlingen weer even de kans om verduidelijkingsvragen te stellen die tijdens het schrijven zijn ontstaan.
5. Laat leerlingen in groepjes ook een tip en een top opschrijven voor de leraar voor het onderdeel dat ze hebben besproken samen met een onderbouwing. Daarvoor kunnen ze de volgende vragen gebruiken
- a. Wat doet jullie leraar al wat hierbij past?
  - b. Wat zou de leraar voor volgende stap kunnen zetten om hier nog beter in te worden?
  - c. Is het belangrijk dat je leraar hier beter in wordt? Waarom wel of waarom niet?
6. Leerlingen mogen hun tips en tops in een brief aan je sturen/uitwisselen/plenair bespreken.

Belangrijke aandachtspunten/tips:

- Bespreek/herhaal met leerlingen eerst de regels van het geven van feedback, zodat ze dat kunnen toepassen bij het geven van feedback aan jou als leraar (gebruik hier eventueel het filmpje over feedback geven voor in het thema Peerfeedback). Deze werkvorm biedt ook de mogelijkheid om het geven van feedback samen na te bespreken aan het einde van de werkvorm
- Als je niet veel tijd hebt kun je ook één aspect van het leraar gedrag uit het vignet, bijvoorbeeld 'veilig en vertrouwd leerklimaat creëren', uitkiezen en mondeling, klassikaal met leerlingen de vragen bespreken. Bijvoorbeeld:
  1. Leerlingen geven voorbeelden van gedrag van een leraar dat hierbij past:
    - a. Wat doet een leraar die dit laat zien in de klas?
    - b. Wat doet zo'n leraar niet?
    - c. Wat zie/hoor je en merk je hiervan als leerling?
  2. Leerlingen geven vervolgens om beurten eerst een tip en dan een top.

Op een volgend moment kun je dan weer de rest of andere aspecten van het leerlinggedrag bespreken zodat je uiteindelijk toch alle onderdelen van het vignet met je leerlingen hebt besproken.

Situatieschets: Leraargedrag dat past bij een feedbackcultuur in de klas

In deze klas is er, dankzij de leraar, sprake van een veilige en vertrouwde leeromgeving. De leraar zorgt ervoor dat de leerlingen een actieve rol hebben, vragen durven te stellen, feedback geven en fouten mogen maken. De leraar heeft goede leerling-leraar relaties waarbij de leerling zelf aan het roer staat van zijn eigen leerproces en medeleerlingen gebruikt om dit leerproces te ondersteunen. De leraar heeft hierbij een coachende rol en maakt gebruik van feed-up, feed-forward en feedback. Dat houdt in dat de leraar vooraf uitspreekt naar leerlingen wat de verwachtingen en doelen zijn bij het leren en tussentijds informatie geeft over hoe het gaat met het leren en wat nog beter kan zodat de leerling op basis hiervan het leren kan bijsturen.

De leraar erkent dat hij/zij hierbij zelf ook nog lerende is en fouten mag maken. In dit leerproces vraagt en gebruikt de leraar ook feedback van leerlingen. De leraar vindt tussentijds vaststellen waar een leerling staat in het leren en feedback geven belangrijk.

WERKBLAD 'LERAARGEDRAG DAT PAST BIJ EEN FEEDBACKCULTUUR IN DE KLAS'

1. Je hebt een situatieschets gekregen van wat een leraar kan doen binnen een feedbackcultuur. Lees deze schets eerst helemaal door. (hierna volgt een moment waarop je vragen kan stellen over deze tekst dus bedenk alvast wat voor jou nog niet helemaal duidelijk is)
2. Kies één van de zinnen uit waar je samen met je medeleerling(en) mee aan de slag wilt. Jullie groepje gaat vandaag aan de slag met zin ..... . Schrijf dit bovenaan het vel papier dat je hebt ontvangen.
3. Schrijf op het vel papier dat je hebt gekregen zoveel mogelijk dingen op waarvan jullie vinden dat het hoort bij dit leraargedrag. Je kunt hierbij de volgende hulpvragen gebruiken:
  - a. Wat doet een leraar die dit laat zien in de klas?
  - b. Wat doet zo'n leraar niet?
  - c. Wat zie/hoor je en merk je hiervan als leerling?
4. Schrijf een tip en een top op voor je eigen leraar passend bij wat jullie tot nu toe hebben besproken/opgeschreven.
  - a. Wat doet jullie leraar al wat hierbij past?
  - b. Wat zou de leraar voor volgende stap kunnen zetten om hier nog beter in te worden?
  - c. Is het belangrijk dat je leraar hier beter in wordt? Waarom wel of waarom niet?
5. Deze tips en tops bespreken we zo in kleine groepjes/plenair of we sturen deze tips en tops naar de leraar in een brief.

OPEN UP
NEW HAN_ UNIVERSITY
OF APPLIED SCIENCES
HORIZONS.